

Cees Nooteboom. *Het volgende verhaal*. Een uitgave van de Stichting Collectieve propaganda van het Nederlandse boek ter gelegenheid van de Boekenweek 1991.

Lieve Joris. *Een kamer in Cairo*. Idem.

Van alle reizen die een mens kan maken is de grootste, zo wordt wel beweerd, de reis die begint als men de laatste adem uitblaast. Waar het heen gaat, weet niemand, maar de kerken doen er sinds jaar en dag goede zaken mee. Ook de literatuur heeft zich, van de *Divina commedia* tot *Het leven uit een dag*, niet onbetuigd gelaten. In *Het volgende verhaal*, dat speciaal werd geschreven voor de aanstaande Boekenweek, draagt Cees Nooteboom zijn steentje bij.

Een ex-leraar klassieke talen die Herman Mussert heet wordt wakker in een hotelkamer in Lissabon, terwijl hij toch zeker weet de vorige avond in Amsterdam in bed te zijn gestapt. Net als de lezer snapt hij er niets van, maar hij herkent de hotelkamer wel: twintig jaar geleden heeft hij er overspel gepleegd met de vrouw van een collega. Hij staat op, maakt een wandeling door Lissabon en onderweg komt bij stukjes en beetjes de herinnering aan de kennelijk goed weggeborgen liefdesgeschiedenis (die het einde van zijn carrière had veroorzaakt) weer boven.

In het tweede deel van de novelle bevindt Mussert zich aan boord van een schip waarmee de oceaan wordt overgestoken. Daarna vaart men de Amazone op, maar de meeste aandacht gaat uit naar het kleine internationale gezelschap aan boord, waarvan de leden om beurten een verhaal vertellen over iets dat in hun leven een diepe indruk heeft gemaakt. Als het verhaal uit is, verdwijnt de verteller uit het zicht. Ten slotte blijft alleen Mussert over, met zijn verhaal en blijkbaar ook nog iemand anders die naar hem luistert, want van tijd tot tijd wordt een onbekende met „jij" en „jou" aangesproken.

Dat zijn veel raadsels voor een Boekenweekgeschenk en alleen wie het boek uitleest, kan ze oplossen. Allemaal, want zo moeilijk heeft Nooteboom het nu ook weer niet gemaakt. Er wordt vaak gezegd dat men in het stervensuur zijn hele leven in een flits voorbij ziet trekken; iets dergelijks, maar dan in de economischer vorm van een verhaal dat alleen het belangrijkste bewaart en aan een toegewijde luisteraar wordt verteld, is in deze novelle aan de hand. Meer zal ik niet verklappen.

Mussert is leraar klassieke talen geweest, dus dat het in zijn verhaal wemelt van de verwijzingen naar de Oudheid, van Phaethons „dodenrit" tot de executie van Sokrates, hoeft geen verbazing te wekken. De Griekse en Romeinse mythologie is voor hem - dankzij de klassieke literatuur - springlevend, ook al realiseert hij zich dat die mythologie tegenwoordig alleen nog in stand wordt gehouden door de namen van sterren en planeten. Maar met die laatste houdt een andere reiziger zich bezig, de - *Voyager*, die over negentigduizend jaar de grenzen van ons melkwegstelsel zal hebben bereikt. Mussert staat minder tijd ter beschikking, zoals door de talloze klokken die zijn verhaal telt ondubbelzinnig wordt duidelijk gemaakt.

Klassieke mythologie, ruimte, dood en tijd - je zou bijna zeggen dat Nooteboom in *Het volgende verhaal* zijn best doet Harry Mulisch naar de kroon te steken, want met vrijwel dezelfde ingrediënten heeft Mulisch in het verleden menig

geslaagd verhaal geschreven. Maar Nootboom is geen Mulisch; bij hem ontbreekt diens particuliere onderwereld, waarvan de intrigerende hiërogliefen in het literaire werk zichtbaar worden en waaraan dat werk zijn eenheid ontleent. Nootbooms verhaal blijft een willekeurig en gekunsteld spel met de diepere geheimen des levens.

Daarover rechtstreeks spreken leidt tot „misverstanden”, geeft Nootboom via een aan Adorno ontleend motto te kennen; het stortbad van antieke symbolen en allusies moet maar garant staan voor de diepgang. Het verhaal krijgt er iets kitscherigs door: het beoogde niveau wordt zo opzichtig geëtaleerd dat de schrijver het uiteindelijk niet haalt. Zijn hoofdpersoon bekent ergens dat hij om kitsch altijd moet huilen. Dat zou ook mooi zijn, maar helaas, dit genot is voor de lezer van *Het laatste verhaal* niet weggelegd, want Nootboom schrijft *chique* kitsch en daarbij krijgen de tranen geen kans. Het ligt er wel dik bovenop, maar omdat de schrijver zich in alle mogelijke bochten heeft gewrongen om van zijn verhaal een mysterie te maken, komt je daar pas achter als het te laat is en het boek uit.

Het aardigst vind ik nog Nootbooms zelfspot die in een passage opduikt. Herman Mussert is na zijn ontslag als leraar reisgidsen gaan schrijven. „Een debiel gedoe”, zoals hij zelf grif toegeeft, maar zijn ware verachting reserveert hij voor „al die zogenaamde literaire reisschrijvers die zo nodig hun kostbare ziel over de landschappen van de hele wereld moeten uitsmeren om de burgerij te epateren”.

Dat kan ook Lieve Joris in haar zak steken. Zij heeft onder de titel *Een kamer in Cairo* een autobiografisch essay geschreven, dat iets onthult over de achtergrond van haar veelgeprezen reisboeken. Daarvoor wordt eerst teruggekeerd naar Neerpelt in Vlaanderen, het „land van herkomst” van de schrijfster, waar zij al op jonge leeftijd van vreemde volken en verre streken begon te dromen.

Erg lang wordt de lezer dan ook niet in Neerpelt vastgehouden. Hij maakt kennis met enkele Arabische en Afrikaanse vrienden van Lieve Joris, bij wie zelfs zij er niet in is geslaagd de culturele barrières te overwinnen. Wanneer zij vervolgens in Cairo een tijdlang ziek op een pensionkamer ligt en niemand zich om haar bekommert, realiseert zij zich dat zij nooit volledig in de vreemde wereld zal kunnen opgaan en altijd voor een deel aan Neerpelt zal vastzitten.

Dat is een hele teleurstelling, maar ook met teleurstellingen kan men zijn voordeel doen. Want dankzij de mislukte vriendschappen en de ziekte in Cairo ontdekt de schrijfster waar zich haar „onderwerp” bevindt: „in die ijle zone tussen onze culturen, in dat niemandsland waar ik ook Naipaul en Kapuscinski had aangetroffen”. Om misverstanden te voorkomen: zoals Nootboom geen Mulisch is, is Lieve Joris geen Naipaul of Kapuscinski, maar hoe weinig opzienbarend ook, wat zij over zichzelf te melden heeft klinkt sympathiek en dat is - het gaat per slot van rekening over reizen - altijd meegenomen.

(de *Volkskrant*, 1-3-1991)